

series. 2021. Issue 3. P.p. 151–157. Retrieved from: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>
[in Ukrainian].

УДК 376:616

Ірина Орленко,

доктор філософії PhD, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти та реабілітації
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
докторант Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
E-mail: irinaorlenko901@gmail.com,
ORCID ID 0000-0002-6322-0217
Researcher ID N-2205-2018

Iryna Orlenko,

Doctor of Philosophy PhD, Associate Professor of the special department and inclusive education and rehabilitation Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odesa, Ukraine,
doctoral student of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine

Державний заклад
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського
вулиця Старопортофранківська, 26,
Одеса, Одеська область, 65000, Україна

State institution
South Ukrainian National
Pedagogical University named after K. D. Ushinsky
Staroportofrankivska street, 26,
Odesa, Odesa region, 65000, Ukraine

ПЕРЕДШКІЛЬНА ПІДГОТОВКА ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

PRESCHOOL TRAINING OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE WITH AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS

Анотація. Статтю присвячено проблематиці переходу дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру (РАС) з дошкільного закладу освіти до початкової школи. Однією з найважливіших і водночас складних проблем у сфері освіти дітей з аутизмом є перехід з дошкільного до шкільного навчального закладу. Цей перехідний період має вирішальне значення, оскільки саме в цей час у дитини з розладами аутистичного спектру має бути закладено та сформовано ключові навички, необхідні для адаптації та успішного функціонування у шкільному середовищі. Зазначено, що розвиток комунікативних, соціальних та базових навчальних навичок сприяє зниженню стресу та допомагає дитині краще інтегруватися в колектив і засвоїти нові форми діяльності.

Метою дослідження є визначення особливостей цього процесу, зокрема виявлення індивідуальних потреб і напрямів розвитку, які сприятимуть успішній адаптації дитини з РАС до нових освітніх умов. Було застосовано теоретичні методи, спрямовані на глибокий аналіз і узагальнення даних для визначення основних закономірностей досліджуваного явища. Здійснено систематичне осмислення інформації, що дало змогу виділити ключові аспекти та тенденції, які впливають на підготовку дітей з розладами аутистичного спектру до переходу від дошкільного до шкільного навчання.

У статті описується процес оцінювання навичок готовності дітей із РАС до шкільного навчання з допомогою спеціально розробленого опитувальника. На основі заповнення даного опитувальника фахівець отримує інформацію про вже сформовані та несформовані навички дитини. Це дає можливість більш точно визначити індивідуальні цілі та пріоритетні напрями підготовки дитини до школи. Результати аналізу дають змогу розробити індивідуальний план корекційної програми, що враховує унікальні особливості кожної дитини з РАС. Програму спрямовано на підтримку розвитку базових навичок, необхідних для комфортної адаптації та успішного навчання у школі.

Ключові слова: *розлад аутистичного спектру, опитувальник, старший дошкільний вік, готовність до шкільного навчання, програма переходу, інклюзія.*

Abstract. The article is devoted to the issue of the transition of older preschool children with autism spectrum disorders (ASD) from preschool to primary school. One of the most important and at the same time difficult problems in the field of education of children with autism is the transition from preschool to school. This transition period is critical, as it is during this time that a child with autism spectrum disorders must develop key skills necessary for adaptation and successful functioning in the school environment. It is noted that the development of communicative, social and basic learning skills helps to reduce stress and helps the child better integrate into the team and learn new forms of activity.

The purpose of the study is to determine the features of this process, in particular, to identify individual needs and directions of development that will contribute to the successful adaptation of a child with ASD to new educational conditions. Theoretical methods aimed at in-depth analysis and generalization of data to determine the main regularities of the studied phenomenon were applied. A systematic understanding of information was carried out, which made it possible to highlight key aspects and trends that affect the preparation of children with autism spectrum disorders for the transition from preschool to school education.

The article describes the process of assessing the readiness skills of children with ASD for schooling using a specially developed questionnaire. On the basis of filling out this questionnaire, the specialist receives information about the already formed and unformed skills of the child. This makes it possible to more accurately define individual goals and priority directions for preparing a child for school. The results of the analysis make it possible to develop an individual plan of a correctional program that takes into account the unique characteristics of each child with ASD. The program is aimed at supporting the development of basic skills necessary for comfortable adaptation and successful learning at school.

Key words: *autism spectrum disorder, questionnaire, older preschool age, school readiness, transition program, inclusion.*

Актуальність дослідження. Інклюзія в Україні активно розвивається, формуючи нові цінності та поступово виходячи на якісно новий рівень розвитку інклюзивної культури. Проте багато аспектів інклюзивної освіти ще потребують ретельного вивчення і вирішення на державному, соціальному та педагогічному рівнях. Наприклад, заклади дошкільної освіти, створюючи інклюзивні групи, надають дітям з розладами аутистичного спектра (РАС) можливість інтегруватися в суспільство, взаємодіяти з однолітками та долучатися до навчальних і розвивальних активностей. Хоча освітні інституції роблять значний внесок у процес інтеграції дітей з розладами аутистичного спектру, зокрема й створення інклюзивних груп у дошкільних закладах, багато аспектів ще залишаються невирішеними.

Однією з найбільш актуальних проблем є підготовка до переходу дітей з аутизмом від дошкільного до шкільного закладу. Перехідний період є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей час у дитини формуються навички, що є критичними для адаптації до шкільного середовища. Сьогодні у закладах

дошкільної освіти недостатньо розроблених інструментів, що дали б змогу комплексно оцінити рівень сформованості комунікативних, соціальних і навчальних навичок дитини у передшкільний період.

Це дослідження може закласти основу для розробки таких інструментів, а також підходів до підтримки дітей з РАС на етапі переходу до шкільного закладу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Діти з розладами аутистичного спектру (РАС) належать до особливої категорії, яка потребує індивідуалізованих та спеціально розроблених підходів у розвитку, навчанні та соціалізації. Важливість таких підходів обґрунтована як науковими дослідженнями, так і практичним досвідом фахівців, які наголошують на потребі врахування індивідуальних особливостей кожної дитини (Душка А. (2018, 2021), Скрипник Т. (2019), Недозим І. (2019), Островська К. (2020), Качмарик Х. (2019), Косарева Г. (2018) та інші). Дослідження підтверджують, що лише адаптивні методики, спрямовані на розвиток комунікативних, соціальних та поведінкових навичок, можуть допомогти дітям з РАС успішно інтегруватися в освітнє середовище.

Українські науковці активно займаються дослідженнями в галузі розвитку, навчання та соціалізації дітей з аутизмом, розробляючи сучасні методи підтримки та адаптації цих дітей у суспільстві. Особлива увага приділяється формуванню комунікативних та соціальних навичок, впровадженню інклюзивних практик у навчальних закладах та розвитку систем підтримки як для дітей, так і для їхніх сімей.

Скрипник Т. (2019) спрямувала свої дослідження на особливості унікальної психічної організації дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) та розкрила систему технологій, що уможливають впровадження ефективного інклюзивного навчання для дітей з розладами аутистичного спектру. Недозим І. (2019) розробила структурну модель соціального інтелекту дітей дошкільного віку та програми розвитку соціального інтелекту дошкільників з розладами аутистичного спектру.

Вчені Прохоренко Л. І., Бабяк О. О., Недозим І. В., Баташева Н. І. (2018) у своїх дослідженнях акцентували увагу на бар'єрах в навчанні та участі дітей із

когнітивними порушеннями, в тому числі дітей з РАС, визначили особливості розвитку дітей з розладами аутистичного спектру і розробили стратегії підтримки дітей з РАС в освітньому середовищі. Науковці Гаяш О. В. і Кляп М. І. (2019) розглядали можливості комплексного психолого-педагогічного супроводу дітей з розладами спектру аутизму в умовах інклюзивно-ресурсного центру. Сайко Х. Я. (2019) вивчала питання готовності дітей молодшого шкільного віку із аутизмом до навчання в інклюзивній школі.

Сучасні зарубіжні вчені, зокрема, Sohyun An Kim (2023), Yan, T., Hou, Y., Deng, M., & Han, F. (2023), вивчають уявлення батьків щодо успішного переходу дитини з розладом аутистичного спектру з дитячого садка у школу. За результатами онлайн-опитування, вони вважають поведінкову готовність та співпрацю з вчителями найважливішими навичками готовності до школи. З боку батьків важливою є підтримка дітей та побудова позитивних стосунків з вчителями. Батьківська залученість та міцність соціальних зв'язків позитивно впливали на просоціальну поведінку дитини під час переходу з дитячого садка в школу.

Сучасні науковці наголошують на важливості дослідження передшкільної підготовки дитини з розладами аутистичного спектру, тому розроблення системи переходу дитини з дитячого садка до школи потребує додаткових методів діагностики набутих навичок дитини з РАС, що дасть змогу створити індивідуальну програму переходу для кожної дитини.

Мета статті – у розкритті особливостей переходу дитини з розладами аутистичного спектру з закладу дошкільної освіти до навчання в школі.

Методи дослідження – теоретичні методи, спрямовані на формування теоретичних узагальнень і визначення закономірностей досліджуваного явища.

Результати дослідження. Дошкільний вік є критично важливим етапом для закладання основ особистості, розвитку базових навичок та знань, які стануть фундаментом для подальшого навчання і життя. Проте цей період проходить швидко, і завдання вихователів та педагогів полягає в тому, щоб допомогти дітям підготуватися до важливого переходу в шкільне середовище. Переходи з однієї

освітньої ланки до іншої є природною частиною розвитку дитини. Перехідні періоди, взагалі, є невід'ємною частиною життя кожної дитини. Багатьом із нас знайомі такі зміни як переїзди, зміна школи, поява нового члена родини або зміна сімейного статусу. Кожне з цих явищ є прикладом переходу, який може виявитися випробуванням для дитини. Однак, незважаючи на труднощі, які можуть супроводжувати перехідні періоди, вони також відкривають нові можливості для розвитку й особистісного зростання дитини.

Передусім важливо відзначити, що переходи можуть стимулювати формування у дітей навичок самостійності та адаптації. Потрапляючи в нові умови, дитина вчиться підходити і знаходити рішення для різноманітних викликів, які стоять перед нею. Це дає змогу розвивати креативне мислення, сміливість і здатність знаходити вихід із нових ситуацій. Уміння адаптуватися стає цінною навичкою, яка залишається з дитиною на все життя.

Водночас перехідні періоди можуть бути джерелом стресу та тривоги для дітей. Вони можуть відчувати внутрішню й зовнішню атмосферу, друзів або підтримку, що істотно впливає на їхній емоційний і психологічний стан. З огляду на це, дуже важливо забезпечити належну підтримку дітям під час змін (Прохоренко Д. А., 2024). Отже, ці зміни також можуть бути джерелом стресу та хвилювання, особливо для дітей, які потребують додаткової підтримки, наприклад, для дітей з розладами аутистичного спектру. Згідно з даними за 2023 рік, кількість дітей з розладами аутистичного спектру продовжує зростати, що свідчить як про покращення обізнаності та доступність діагностики, так і про зростання необхідності створення інклюзивних умов для навчання та соціалізації дітей з аутизмом.

Для дітей з РАС такі переходи мають особливе значення і часто стають викликом. Вони зазвичай відчувають потребу в стабільності та передбачуваності, а будь-які зміни в рутині або оточенні можуть викликати тривогу та дезорієнтацію. Крім того, діти з РАС можуть відчувати труднощі у встановленні соціальних контактів, адже у них можуть бути обмежені навички вербальної і невербальної комунікації, труднощі у розумінні невербальних сигналів, таких як

міміка та жести. Нерівномірний розвиток когнітивних здібностей та особливості поведінки, за словами Качмарик Х. В. (2019), часто не відповідають стандартам шкільної системи, що може призвести до соціальної ізоляції або труднощів у навчанні.

Кожна дитина з РАС є унікальною, а її потреби – індивідуальними. Для успішного розвитку таких дітей важливо враховувати їх особисті потреби та створювати індивідуальні підходи. Під час переходу з дошкільного закладу до школи дитині з РАС потрібна особлива підтримка.

Підготовка дитини з аутизмом до навчання в початковій школі є важливою для забезпечення комфортного переходу та успішної адаптації до нового середовища. Діти з розладами аутистичного спектру (РАС) часто потребують цілеспрямованої підтримки в розвитку навичок, які для нейротипових дітей можуть здаватися природними. Формування таких навичок є основою для навчання, оскільки сприяє підвищенню самооцінки, зниженню рівня стресу та успішній взаємодії з однолітками і педагогами. Для дитини з аутизмом розвиток соціальних навичок – вміння взаємодіяти, ділитися, виконувати правила гри – є необхідною умовою для адаптації до такого середовища. Це дасть змогу уникнути ізоляції та сприятиме розвитку дружніх відносин, що своєю чергою формує відчуття підтримки серед однолітків. У школі діти повинні дотримуватися певного розкладу, контролювати свою поведінку і дотримуватися інструкцій. Для дітей з РАС саморегуляція може бути викликом, оскільки вони часто мають труднощі з емоційним контролем та реагуванням на стресові ситуації. Підготовка навичок саморегуляції, таких як вміння заспокоїтися або виразити свої потреби, дасть можливість дитині впоратися з шкільним навантаженням, знизить рівень тривоги та дасть змогу краще інтегруватися в шкільне життя. У шкільному середовищі дитина повинна активно спілкуватися з учителем та однолітками, ставити запитання, відповідати на них, пояснювати свої думки. Діти з аутизмом можуть мати труднощі з вербальною комунікацією, що може ускладнити розуміння навчального матеріалу. Недозим І. В. (2019) вважає важливим працювати над розвитком мовлення та невербальних засобів спілкування

(наприклад, жестів, міміки), щоб дитина могла краще розуміти інших та виражати свої думки.

Шкільне навчання потребує здатності концентруватися на завданнях, навіть якщо вони здаються складними або нецікавими. Дітям з РАС, які можуть мати короткий час уваги, треба допомогти розвинути навички зосередження та виконання завдань до кінця. Це допоможе дитині не лише у навчанні, а й у розвитку здатності до самоконтролю, що є важливою навичкою в школі.

Діти в початковій школі повинні вміти обслуговувати себе: відвідувати туалет, збирати речі, їсти самостійно. Для дитини з аутизмом це може бути викликом, і така підготовка дасть змогу знизити рівень залежності від дорослих, почуватися більш впевнено і самостійно, що підвищить її самооцінку та сприятиме позитивному досвіду в школі.

Отже, завдяки цілеспрямованій підготовці основних соціальних, комунікативних, поведінкових та самообслуговувальних навичок дитина з РАС матиме більше шансів успішно адаптуватися до шкільного середовища, ефективно взаємодіяти з іншими, брати участь у навчальному процесі та розвивати впевненість у собі.

Надзвичайно важливим є створення індивідуальної програми підготовки до школи, яка буде враховувати сформовані та несформовані навички дитини. Такий підхід сприятиме більш м'якій адаптації до шкільного середовища, формуватиме у дитини відчуття підтримки та впевненості у власних силах.

Для вирішення цього завдання було розроблено опитувальник, спрямований на оцінювання готовності дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру (РАС) до навчання в школі. Було проведено інтерв'ю з фахівцями, які мають досвід роботи з дітьми з РАС, а також з батьками, які виховують дітей із цим діагнозом. Контент-аналіз цих інтерв'ю дав можливість глибше зрозуміти основні аспекти готовності дітей до школи та виявити конкретні потреби та бар'єри, з якими вони можуть зіткнутися під час переходу до нового середовища.

У розробці опитувальника враховувалися основні аспекти Базового компоненту дошкільної освіти, що окреслює необхідні знання, уміння та навички для успішного переходу до початкової школи. Також було проаналізовано симптоматику відповідно до психодіагностичної методики CASD, що дало можливість зосередитися на важливих особливостях розвитку дітей з РАС, що можуть впливати на їхню адаптацію до школи. Завдяки такому комплексному підходу опитувальник став ефективним інструментом для виявлення індивідуальних корекційних та навчальних цілей, необхідних для успішної підготовки дитини з РАС до шкільного навчання.

Цей опитувальник дасть змогу визначити сильні та слабкі сторони кожної дитини, виділити пріоритетні напрями роботи та сприяти створенню індивідуальної програми підтримки, що забезпечить комфортну адаптацію до шкільного середовища та посилить почуття впевненості у новому етапі життя. Опитувальник охоплює 14 основних і супутніх навичок дитини старшого дошкільного віку дитини з РАС, що мають бути сформовані до початку шкільного навчання. Це і питання комунікації дитини з іншими людьми, а не лише з колом родини, це і реакція дитини на зміни в оточенні, це і уміння дитини грати (взаємодіяти) з іншими дітьми, це і уміння дитини справлятися з академічними завданнями, просити про допомогу під час виконання завдання, якщо не зрозуміла інструкцію. Також опитувальник дає змогу визначити найчастіші емоції дитини та уміння їх проявляти, наявність уміння розуміти почуття інших людей та реагувати на труднощі, наявні уміння щодо повсякденних завдань та вміння користуватися навчальними/дидактичними матеріалами, планувати остаточний результат, сформовані навички безпечної поведінки дитини та уміння дитини справлятися зі стресом чи тривогою, реагувати на сигнал повітряної тривоги.

Пункти опитувальника, що залишилися незаповненими, визначають цілі та напрями підготовки дитини з РАС до школи. На основі аналізу результатів опитувальника фахівець отримує детальний перелік уже сформованих і, що особливо важливо, несформованих навичок дитини. Ці дані дають змогу створити індивідуальний план для корекційної програми, яка буде оптимальною для

підготовки дитини з РАС до переходу з дошкільного закладу до початкової школи.

Інклюзивна освіта для дітей з аутизмом має враховувати специфічні аспекти розвитку, зокрема труднощі в комунікації, сенсорну гіпер- чи гіпочутливість, а також індивідуальні інтереси та здатність до взаємодії з однолітками. Практика свідчить, що найефективнішими є програми, які поєднують структуровані підходи до навчання з ігровими та практичними вправами, що розвивають адаптаційні навички. Це дає змогу створити умови для поступового формування навичок, необхідних для переходу на наступні рівні освіти, та активної участі в соціальному житті, на думку Гнатюк А. (2023). Ретельне проактивне планування, тісна співпраця з батьками, систематична корекційна робота щодо формування певних навичок і створення сприятливого, безпечного середовища допоможуть дитині з РАС легше подолати перехід із дитячого садка до школи. Такий підхід сприятиме не лише успішній адаптації до нових умов, а й підвищенню впевненості дитини у своїх силах, формуванню позитивного ставлення до навчання та комунікації з однолітками.

У результаті реалізації індивідуальної корекційної програми фахівець може забезпечити послідовний і безперервний розвиток дитини з РАС, допомагаючи їй поступово опановувати необхідні для школи навички та ставати більш самостійною. Рекомендації, складені на основі аналізу несформованих навичок, дадуть можливість створити гнучкий план, основою якого є реальні потреби та темпи розвитку дитини.

Сьогодні в галузі корекції розладів аутистичного спектру (РАС) найбільшого поширення набули три основні психолого-педагогічні підходи: поведінковий підхід, TEACCH-підхід (структурована навчальна система для дітей з аутизмом), а також емоційно-рівневий підхід. Поведінковий підхід, який базується на принципах прикладного поведінкового аналізу (АВА), спрямований на формування навичок через позитивне підкріплення бажаних поведінок і поступове зменшення небажаних. На думку Слащової А. К. (2023), це дає

можливість дитині з РАС навчитися адаптивній поведінці та засвоїти соціальні й академічні навички у структурованому середовищі.

ТЕАССН-підхід (TEACCH), розроблений для підтримки дітей з аутизмом, передбачає створення візуально структурованих середовищ, які допомагають дітям орієнтуватися у своїй щоденній діяльності, надаючи зрозумілу та передбачувану організацію часу і простору. Така структурованість знижує рівень тривожності та сприяє розвитку незалежності, за висновками Слащової А. К. (2023).

Емоційно-рівневий підхід спрямований на розвиток емоційної сфери дітей з аутизмом та охоплює методи, які допомагають дитині усвідомлювати й регулювати власні емоції, а також будувати зв'язок із оточенням. Цей підхід особливо цінний у роботі з дітьми, які мають труднощі у соціальних і емоційних контактах, оскільки допомагає їм поступово розвивати навички комунікації та взаємодії з однолітками.

Використання цих підходів як окремо, так і в комбінації, дає змогу спеціалістам підбирати найбільш ефективні методики для кожної дитини з РАС, враховуючи її індивідуальні особливості та потреби.

Кожна дитина з аутизмом має свої унікальні особливості, тому важливо індивідуально підходити до створення умов підтримки та адаптації відповідно до її потреб. Бо одним з головних аспектів підтримки є наявність дорослого, на якого дитина може покластися. Важливо, щоб вона знала, що її супроводжуватимуть і підтримуватимуть. Це допоможе почуватися безпечно і впевнено в нових умовах. Крім підтримки дітям важливо надати можливості для поступового занурення в нове середовище. Це може бути знайомство з новими людьми, участь у нових активностях, а також обізнаність щодо навколишнього оточення. Що більше буде таких можливостей, то легше дитині адаптуватися в новому середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На завершення нашого дослідження варто підкреслити важливість перехідних періодів у розвитку дитини та необхідність підтримки і адаптації в нових умовах. Переходи – це не лише зміни, з якими діти стикаються, а й потужні можливості для зростання та

саморозвитку. Кожен перехід дає дитині шанс освоїти нові навички, такі як самостійність, гнучкість і вміння адаптуватися до різних ситуацій. Завдяки належній підтримці діти можуть не тільки успішно подолати труднощі, а й вийти з них зі зміцненими соціальними, емоційними та когнітивними навичками, що позитивно впливатиме на їх подальший розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Базовий компонент дошкільної освіти в Україні*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Гаяш, О. (2019). Комплексний психолого-педагогічний супровід дітей з розладами спектру аутизму в умовах інклюзивно-ресурсного центру. *Актуальні питання корекц. освіти*. 13. С. 37–47. Режим доступу: <https://cutt.ly/SpajM0P>
3. Гнатюк, А. (2023). Використання інноваційних підходів у процесі розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 12. С. 483–486.
4. Качмарик, Х. (2019). Активізація пізнавальних психічних процесів дітей з аутизмом в умовах дошкільної установи. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. психологія*. 37. С. 159–165. URL: Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2019_37_24
5. Недозим, І. (2019). *Особливості соціального інтелекту дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру* (Дис. канд. псих. наук). Київ.
6. Прохоренко, Д. (2024). До проблеми психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах криз. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2(23), 103–114.
7. Прохоренко, Л.І., Бабяк, О.О., Недозим, І.В., & Баташева, Н.І. (2018). *Бар'єри в навчанні та участі дітей із когнітивними порушеннями: особливості розвитку дітей із ЗПР, РАС, ГРДУ: методичний вісник*. Чернівці: Букрек.
8. Роберт Шрам (2021). *Дитячий аутизм і АВА-терапія*. Київ: центр учбової літератури.
9. Сайко, Х. (2019). Готовність дітей молодшого шкільного віку із аутизмом до навчання в інклюзивній школі. *Проблеми сучасної психології*. № 1. С. 106–111.

10. Скрипник, Т. (2019). *Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : монографія*. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка.
11. Слащова, А. (2023). Основи корекційної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають розлади аутистичного спектру. *Габітус*. 55. С. 182-186.
12. Тест CASD (Скринінгова Шкала розладів аутистичного спектра). Stoelting, США. Адаптація для України Ольга Орел.
13. Kim, Sohyun An. (2023). Transition to Kindergarten for Children on the Autism Spectrum: Perspectives of Korean–American Parents. *Journal of autism and developmental disorders* 53.3. 1130–1145.
14. Yan, T., Hou, Y., Deng, M., & Han, F. (2023). The effect of family capital on psychological adjustment of Chinese children with autism spectrum disorder in the transition from kindergarten to primary school. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-10 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20473869.2023.2233753>

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini. [Basic component of preschool education in Ukraine]. Rezhym dostupa: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> [in Ukrainian].
2. Haiash, O. (2019). Kompleksnyi psykholoho-pedahohichniy suprovid ditei z rozladamy spektru autyzmu v umovakh inkliuzyvno-resursnoho tsentru. [Comprehensive psychological and pedagogical support for children with autism spectrum disorders in the conditions of an inclusive resource center]. Aktualni pytannia korekts. osvity. 13. S. 37–47. Rezhym dostupa: <https://cutt.ly/SpajMOP> [in Ukrainian].
3. Hnatiuk, A. (2023). Vykorystannia innovatsiinykh pidkhodiv u protsesi rozvytku zhyttievyykh kompetentsii ditei doshkilnoho viku z RAS. [The use of innovative approaches in the development of life skills of preschool children with ASD]. Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti pedahoha v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii (Vinnytsia, VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, 28-29 bereznia 2023 r.) za red. O.P. Demchenko, N.O. Pakhalchuk. Vinnytsia: TOV «Merkiuri Podillia», 12. S. 483–486. [in Ukrainian].
4. Kachmaryk, Kh. (2019). Aktyvizatsiia piznavalnykh psykhichnykh protsesiv ditei z autyzmom v umovakh doshkilnoi ustanovy. [Activation of cognitive mental processes of children with autism in the conditions of a preschool institution]. Nauk. chasop. NPU im. M. P. Drahomanova. Seriia 19, Korekts. pedahohika ta spets. psykholohiia. 37. S. 159-165. URL: Rezhym dostupa: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2019_37_24 [in Ukrainian].

5. Nedozym, I. (2019). Osoblyvosti sotsialnoho intelektu ditei doshkilnoho viku z rozladamy autystychnoho spektru. [Peculiarities of social intelligence of preschool children with autism spectrum disorders]. (Dys. kand. psyk. nauk). Kyiv. [in Ukrainian]

6. Prokhorenko, D. (2024). Do problemy psykholohichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v umovakh kryz. [To the problem of psychological support of children with special educational needs in crisis conditions]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*. 2(23), 103–114. [in Ukrainian].

7. Prokhorenko, L.I., Babiak, O.O., Nedozym, I.V., & Batasheva, N.I. (2018). Bariery v navchanni ta uchasti ditei iz kohnityvnymy porushenniamy: osoblyvosti rozvytku ditei iz ZPR, RAS, HRDU: metodychnyi visnyk. [Barriers in the education and participation of children with cognitive impairments: peculiarities of the development of children with SEN, ASD, GRDU: methodical bulletin]. Chernivtsi: Bukrek. [in Ukrainian].

8. Robert Shram (2021). Dytiachyi autyzm i AVA-terapiia. [Children's autism and ABA therapy]. Kyiv: tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian].

9. Saiko, Kh. (2019). Hotovnist ditei molodshoho shkilnoho viku iz autyzmom do navchannia v inkluzyvni shkoli. [Readiness of elementary school children with autism to study in an inclusive school]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. № 1. S. 106–111. [in Ukrainian].

10. Skrypnyk, T. (2019). Dity z autyzmom v inkluzii: stsenarii uspikhu: monohrafiia. [Children with autism in inclusion: scenarios of success: monograph]. Kyiv: un-t im. B. Hrinchenka. [in Ukrainian].

11. Slashchova, A. (2023). Osnovy korektsiinoi roboty z ditmy doshkilnoho viku, yaki maiut rozlady autystychnoho spektru. [Basics of correctional work with preschool children with autism spectrum disorders]. *Habitus*. 55. S. 182–186. [in Ukrainian].

12. Test CASD (Skryninhova Shkala rozladiv autystychnoho spektra). [CASD test (Screening Scale for Autism Spectrum Disorders)]. Stoelting, SShA. Adaptatsiia dlia Ukrainy Olha Orel. [in Ukrainian].

13. Kim, Sohyun An. (2023). Transition to Kindergarten for Children on the Autism Spectrum: Perspectives of Korean–American Parents. *Journal of autism and developmental disorders* 53.3. 1130–1145. [in English].

14. Yan, T., Hou, Y., Deng, M., & Han, F. (2023). The effect of family capital on psychological adjustment of Chinese children with autism spectrum disorder in the transition from kindergarten to primary school. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1–10.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20473869.2023.2233753> [in English].